

Ks. SŁAWOMIR KOWALSKI*

OBECNOŚĆ BŁ. KARD. STEFANA WYSZYŃSKIEGO
NA UROCZYSTOŚCIACH MILENIJNYCH
W ARCHIDIECEZJI WROCŁAWSKIEJ
W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ

THE PRESENCE OF BLESSED CARDINAL S. WYSZYŃSKI
AT THE MILLENNIAL CELEBRATIONS IN THE WROCŁAW ARCHDIOCESE
IN THE LIGHT OF STATE ADMINISTRATION SOURCES

Abstract: The beginnings of the Polish state are closely linked to the baptism of Mieszko I and the introduction of Christianity. Therefore, the Church intended to commemorate the millennium jubilee of this event. The authorities also wanted to celebrate the 1000 years of the existence of the Polish state. However, the rulers sought to effectively separate these two commemorations and make it challenging to conduct the celebration of Christianity's millennium jubilee by the Church community. Cardinal Stefan Wyszyński, the Primate, put a lot of effort into ensuring that the spiritual dimension of this event would yield the greatest results. To achieve this, he composed the "Jasna Góra Vows", initiated the pilgrimage of a copy of the Black Madonna of Częstochowa image across the country, and during the jubilee year, he participated with the Polish Episcopate in the festivities organized in episcopal cities. The millennial celebrations in the Wrocław Archdiocese were set for mid-October, coinciding with the liturgical memorial of the patroness of Silesia, St. Hedwig of Silesia. During that time, the state administration apparatus organized celebrations that were somewhat competitive with the church ones and closely monitored believers and Church Hierarchs.

Keywords: Millennium of the Baptism of Poland, Millennium of the Polish State, card. Stefan Wyszyński, millennium celebrations, religious celebrations, state celebrations.

Ks. Sławomir Kowalski – prezbiter diecezji legnickiej; doktor nauk humanistycznych (historia powszechna); e-mail: slawek_k@vp.pl.

Milennium państwa polskiego, przypadające w 1966 r., zamierzały w sposób uroczysty świętować zarówno władze państwowe, jak i kościelne. Jednak inny cel przyświecał jednym i drugim. Władze państwowe organizując obchody istnienia państwa polskiego, starały się przeszkodzić obchodom rocznicy chrztu Polski organizowanym przez Kościół. Prowadziły szeroką kampanię antykościelną i stosowały różnego rodzaju utrudnienia, a nawet środki represyjne. Rząd zamierzał sprowadzić rolę Kościoła na margines, czego egzemplifikację stanowi niniejsze opracowanie.

1. STOSUNEK WŁADZ ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ DO MILENIUM

Konkretny plan przeciwdziałania uroczystościom kościelnym szczegółowo opracowała Służba Bezpieczeństwa. 18 lutego 1966 r. zwołano w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych naradę poświęconą tej kwestii. Spotkaniu przewodniczył minister Mieczysław Moczar.

Celem spotkania było znalezienie dróg i środków mających na celu przeszkodzenie w zorganizowaniu i wykonaniu przez Kościół zakrojonych na tak szeroką skalę uroczystości milenijnych, a przede wszystkim uniemożliwienie wzięcia w nich udziału tak ogromnej masy ludzi. Resort przygotował plan przeciwdziałania tym obchodom, który zostanie przedstawiony obecnym w celu włączenia się obok organów bezpieczeństwa do akcji antymilenijnej Kościoła:

1. Przygotowanie na czas uroczystości milenijnych Kościoła atrakcyjnych programów radiowych i telewizyjnych i przedłużenie ich na godziny nocne.
2. Przygotowanie artystycznych programów filmowych w kinach stałych i objazdowych wiejskich. Tematyka winna być tak dobrana, aby zainteresowała młodzież i ludzi w średnim wieku.
3. Uniemożliwienie wzięcia udziału w uroczystościach religijnych ludowym zespołom artystycznym.
4. Szerokie spopularyzowanie turystyki i sportu w województwach, w czasie gdy planowane są główne uroczystości religijne, w tym mecze piłkarskie, zloty i rajdy młodzieżowe, wyjazdy krajoznawcze, imprezy związane z praktycznymi zajęciami szkolnymi, np. lasy, góry, jeziora, itd. Wycieczki należy ustawić w taki sposób, by młodzież wyjechała na nie w czasie, gdy będą się odbywać uroczystości kościelne.
5. W okresie letnim, wakacyjnym, zwracać więcej uwagi na obozy i kolonie w taki sposób, by nie dopuścić do uczestnictw młodzieży w uroczystościach kościelnych.
6. Do przyjęcia gości zagranicznych przygotować odpowiednio przewodników i trasy turystyczne, aby omijały one miejsca uroczystości kościelnych.

7. Ograniczyć komunikację w miejscach pątniczych, nie stosować tam ulg dla wycieczek. Dla tych, którzy dotrą do miejsc pątniczych, tak zorganizować komunikację, by jak najszybciej ich stamtąd wywieźć¹.

Oczywiście, wszystkie te punkty starano się skrupulatnie zrealizować, czego szczegółowe przykłady ukażemy w niniejszym opracowaniu, ze szczególnym uwzględnieniem osoby prymasa Stefana Wyszyńskiego.

Na samym początku warto zauważyć, że datę jubileuszowych uroczystości kościelnych prymas podał do wiadomości przewodniczącego Rady Państwa i premiera odpowiednio wcześniej, gdy jeszcze nawet nie mówiło się o obchodach państwowych i partyjnych, co dowodzi, że Kościół nie organizował działań dywersyjnych, za to władze terenowe zaczęły planować obchody świeckie, skoro tylko dowiedziały się o ustalonym programie uroczystości kościelnych². Warte podkreślenia jest też i to, że

Przewodniczący PWRN odbyli rozmowy z biskupami ordynariuszami względnie ich pełnomocnikami na temat planowanych przez kurie imprez milenijnych. Wyniki tych rozmów były różne. Wyszyński i oddani mu ordynariusze (Baraniak, Wojtyła, Tokarczuk i in.) nie dostosowali się do ustaleń zapadłych w toku rozmów, organizowali nielegalne procesje, pielgrzymki, masowe powitania na terenie przewozu obrazu częstochowskiego, usiłując przekształcić te imprezy w manifestacje polityczne³.

Bezsporną kwestią pozostaje, że kard. Stefan Wyszyński, jako *modus vivendi* uroczystości milenijnych, był głównym obiektem wprost historycznych ataków komunistycznych mass mediów⁴, które piętnowały go najmocniej, bo jak uzasadniał minister M Moczar „[...] jest szczególnie niebezpieczny dla władz i wyraźnie prze do starcia”⁵.

¹ H. DOMINICZAK. *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim 1944-1990. W świetle dokumentów MSW*. Warszawa 2000 s. 281-283.

² Por. Z. CHOROMAŃSKI. *Protest Sekretarza Episkopatu bp. Z. Choromańskiego skierowany do Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań A. Skarżyńskiego w sprawie utrudniania przez władze obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski*. W: P. RAINA. *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 2: *Lata 1960-1974*. Poznań 1995 s. 387-388.

³ ARCHIWUM AKT NOWYCH. KC PZPR. *Ocena przebiegu kościelnych uroczystości milenijnych* sygn. 127/26 p. 32.

⁴ Por. Z. KOSSAK-SZCZUCKA. *Metody utrudniania kościelnych obchodów milenijnych stosowane przez władze państwowe*. W: P. RAINA. *Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego 1656-1956-1966*. Warszawa 2006 s. 73.

⁵ H. DOMINICZAK. *Organy bezpieczeństwa PRL* s. 286.

2. PRZYGOTOWANIE DO JUBILEUSZU I WIZYTY PRYMASA NA ZIEMI DOLNOŚLĄSKIEJ Z UWZGLĘDNIENIEM PRZEJAWÓW DZIAŁAŃ APARATU BEZPIECZEŃSTWA

Dla podniesienia rangi kulminacyjnych uroczystości kościelnych, związanych z tysięczną rocznicą przyjęcia chrztu przez Polskę przypadającą w 1966 r., oraz dla osiągnięcia zamierzonych skutków duchowych należało odpowiednio przygotować wiernych, na co składało się m.in. złożenie i odnawianie tzw. ślubów jasnogórskich autorstwa Prymasa Tysiąclecia oraz spotkanie z Matką Bożą w jasnogórskim wizerunku w każdej wspólnotie parafialnej⁶. Ubogaceniu i nadaniu wyjątkowego charakteru uroczystościom służyła obecność dostojników kurialnych podczas nabożeństw parafialnych, a na szczeblu diecezjalnym obecność prymasa.

Jednak zarówno na szczeblu parafialnym, jak i diecezjalnym władze administracji państwowej podjęły odpowiednie kroki w kwestii możliwie najbardziej skutecznego utrudnienia przebiegu różnorodnych akcji liturgicznych. Jak odnotował pracownik Urzędu Bezpieczeństwa po rozmowie z pracownikiem naukowym Uniwersytetu Wrocławskiego, odpowiednio wcześniej wysyłano imienne zaproszenia na uroczystości np. do studentów:

[...] wszystkie są identycznej treści i na żadnym z nich nie ma jakiegokolwiek wzmianki o osobie względnie instytucji zapraszającej. Rozmówca sądzi, że zrobiła to Kuria Biskupia. Chcąc temu przeciwdziałać, uczelniana organizacja partyjna poleciła działającym w poszczególnych domach studenckich terenowym grupom partyjnym odciągnąć młodzież i prowadzić odpowiednią agitację, do której włączono również personel i kadrę naukową. Akcja ta powinna dać pozytywne rezultaty. Dotychczas nie udało się ustalić, kto właściwie jest nadawcą tych zaproszeń. Źródło – J.H. zobowiązał się o wynikach nas powiadomić, będzie również interesował się na bieżąco sprawami związanymi z mającymi się odbyć uroczystościami milenijnymi w dniach 15 i 16.10. br. i o wszelkich uzyskanych informacjach będzie nas informował.

W zachowanych źródłach można odnaleźć niejako cały wachlarz powodów uczestnictwa w uroczystościach, które padały podczas dyskusji w różnych środowiskach. Dla zilustrowania relacja TW „Irka” ze spotkania z kap. E. Zagrodnikiem:

Dnia 13.10.1966 r. odczytano list wśród członków partii. Następnie wśród pracowników umysłowych rozpoczęła się dyskusja na temat przyjazdu Wyszyńskiego do Wrocławia. Ob. Kuszyńska twierdzi, że trzeba iść na przyjęcie prymasa Wyszyńskiego, ponieważ w ostatnim czasie Wyszyński bardzo ciekawe mówi kazania. Kazania są tak ciekawe, że w kościele biją nawet brawa. Wymieniona twierdzi, że jeśli chodzi o bicie braw i śpiewanie sto lat w kościele to jej zdaniem w kościele tego nie powinno być. Bicie braw powinno się odbywać na wiecach

⁶ Por. INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ WE WROCŁAWIU [dalej: IPN WR]. *Notatka służbowa kierownika Grupy Wydziału IV W. Ziolo z dnia 12.10.1966 r.* sygn.053/1386 p. 60.

i różnych masówkach, a nie w kościele. Wielu pracowników jednak wybiera się na przyjęcie Wyszyńskiego tylko z ciekawości, aby go zobaczyć. Wypowiedź ta miała miejsce wśród pracowników umysłowych w Zarządzie Kamieniołomów Drogowych we Wrocławiu⁷.

W środowisku rzemieślniczym, w zakładzie fryzjerskim, według relacji kolejnego TW nie odnotowano

[...] ciekawszych komentarzy na temat mających się odbyć uroczystości kościelnych, zarówno ze strony personelu zakładu, jak i też klienteli. Wypowiedzi sprowadzają się wyłącznie do podkreślenia, że z uwagi na przybycie do Wrocławia kardynała Wyszyńskiego pójdą ludzie do kościoła, aby go z ciekawości zobaczyć i posłuchać, ponieważ spodziewają się, że jego przemówienie może zawierać ciekawe akcenty. Jednocześnie kp nadmienił, że w dniu 13.10.1966 odbyło się poszerzone zebranie partyjne trzech organizacji POP Spółdzielczości Fryzjerskiej. Na zebraniu tym, w związku z odczytaniem listu KC PZPR odbyła się aktywna dyskusja. Mówcy (zwykli fryzjerzy) domagali się w sposób stanowczy apelując do czynników partyjnych i władz ukrócenia wrogiej działalności kardynała Wyszyńskiego. Wnioskowano, aby Wyszyńskiego potraktować jako przeciętnego obywatela Państwa Polskiego z punktu widzenia powszechnie obowiązujących u nas praw i obowiązków. W sumie dyskutantom chodziło o to, aby Wyszyński nie korzystał z przywilejów⁸.

W innym zaś miejscu odnotowano, że w środowisku pracowników firmy Elwro toczyły się dyskusje o tym, że

[...] warto pójść na przyjęcie prymasa Wyszyńskiego, a szczególnie posłuchać jego kazania, ponieważ zawsze coś ciekawego powie⁹.

Podobnie stwierdził w rozmowie TW o kryptonimie „Baza”:

[...] wśród pracowników L. K. część ludzi zamierza wziąć udział w uroczystościach po to, aby zobaczyć Wyszyńskiego i posłuchać jego kazania¹⁰.

Według zachowanego źródła wśród średniej kadry technicznej i pracowników fizycznych zastanawiano się, jakie antyimpresy urządzi władze państwowe. Wiele osób liczyło na dobry program telewizyjny oraz inne ciekawe propozycje na terenie miasta Wrocławia¹¹. Tak też się stało. Pracownicy aparatu bezpieczeństwa

⁷ IPN WR. Notatka służbowa St. Ofic. Oper. Wydz. II kpt. E. Zagrodnika z dnia 15.10.1966 r. ze spotkania z tw „Irka” sygn. 053/1386 p. 20-21.

⁸ IPN WR. Notatka służbowa z dnia 15.10. br. St. Ofic. Oper. Wydziału II sygn. 053/1386 p. 7-8.

⁹ IPN WR. Notatka służbowa z dnia 08.10.1966 r. St. Ofic. Oper. Wydziału II kpt. E. Zagrodnika sygn. 053/1386 p. 89.

¹⁰ IPN WR. Notatka służbowa z dnia 06.10.1966 r. St. Ofic. Oper. Wydziału II, kpt. E. Zagrodnika sygn. 053/1386 p. 96.

¹¹ Por. IPN WR. Notatka służbowa z dnia 08.10.1966 r. St. Ofic. Oper. Wydziału II kpt. E. Zagrodnika sygn. 053/1386 p. 89.

starali się w możliwie największym stopniu spełnić te oczekiwania. Podobnie jak podczas nawiedzenia kopii obrazu jasnogórskiego, kiedy urzędnicy administracji państwowej planowali i przeprowadzali w danej miejscowości różne akcje, by odciągnąć możliwie największą liczbę osób od udziału w nabożeństwach, tak i w tym przypadku starali się zorganizować konkurencyjne atrakcje. W środowisku studentów nie stwierdzono większego zaangażowania ze strony duszpasterzy. Dodatkowo przyjazd prymasa zbiegł się z dorocznym świętem studenckim, m.in. z Rajdem Sudeckim, w którym zamierzało wziąć udział ok. 3 tys. studentów. Według pracownika bezpieczeństwa spora część studentów

[...] zostanie wyprowadzona z Wrocławia. Powrót przewidziany jest na niedzielę 16 dnia bieżącego miesiąca. Specjalnym pociągiem i z dworca PKP przemarsz zbiorowy z pochodniami – uroczysty do pomnika Fredry, gdzie nastąpi zakończenie rajdu. Ponadto odbędzie się całonocny festyn studencki w ramach otwarcia roku akademickiego 1966/1967 w hali ludowej, na którym będzie ok. 4 tys. studentów. Niezależnie od tego na uczelniach z soboty na niedzielę 15/16 bm. miały odbyć się zabawy całonocne dla studentów.

Przygotowywane są także inne studenckie imprezy typu sportowego. Pewien TW podkreślał, że imprezy te nie są w kołach studenckich traktowane jako «antykardynałówki», gdyż odbywają się corocznie i są przychylnie przyjmowane przez studentów. Aktyw studencki, z którym najczęściej styczności ma TW jest obojętny wobec uroczystości kościelnych. Niemniej cały Komitet Wykonawczy RO ZSP we Wrocławiu prawie co dzień wizytuje domy studenckie Wrocławia badając nastroje panujące wśród studentów. W ich wyniku TW stwierdza, że nie dostrzega większego zainteresowania studentów sprawą uroczystości kościelnych. Być może nastroje takie pojawić się mogą po rozpoczęciu tych uroczystości, obecnie jednak nie ma sygnałów zapowiadających taki stan. W związku z powyższym zleciłem TW zadanie penetrowania środowiska studenckiego, a w razie uzyskania informacji o jakichkolwiek przygotowaniach studentów do wzięcia udziału w uroczystościach kościelnych natychmiastowego poinformowania mnie¹².

Oprócz tego organizowano dla studentów zabawy w klubach studenckich oraz maratony filmowe, np. w kinie „Śląsk”¹³.

Także dla uczniów szkół podstawowych i średnich na dzień przyjazdu kardynała do Wrocławia organizowano alternatywne, atrakcyjne spotkania czy wyjazdy. Przykładowo TW „Kwiatek” przekazał, że w Technikum Elektronicznym we Wrocławiu wśród grona nauczycielskiego toczyła się dyskusja wokół przyjazdu do Wrocławia kard. Wyszyńskiego oraz biskupów i na ten dzień dyrekcja szkoły

¹² IPN WR. *Informacja z odbytego spotkania z TW PS. „Wirski” z dnia 15.10.1966 r. St. Ofic. Oper. Wydziału II ppor. Z. Brożka* sygn. 053/1386 p. 4-5.

¹³ Por. IPN WR. *Notatka służbowa ppor. R. Wigrowskiego ze spotkania odbytego w dniu 11.10.1966 r. z kp „Mały”* sygn. 053/1386 p. 52.

zaplanowała wycieczkę do Sobótki. W związku z powyższym zdania wśród nauczycieli były podzielone: młodsza część pedagogów była zadowolona i stwierdziła, że chętnie pojedzie, starsza część uznała, że zamierzone wyjazdy młodzieży są oznaką słabości partii i rządu¹⁴. Podobnie było w innej szkole średniej – w Technikum Żeglugi Śródlądowej we Wrocławiu, gdzie w niedzielę, 16 października zorganizowano dla podopiecznych placówki wyjazd szkoleniowy statkami po Odrze¹⁵. Także w Szkole Zawodowej nr 31 we Wrocławiu na czas przyjazdu prymasa zaplanowano obowiązkową, dwudniową wycieczkę dla uczniów za miasto. Odnotowano, że zarówno wśród uczniów, jak i rodziców wywołało to negatywne nastroje. Oceniali bowiem takie posunięcie jako „wielką głupotę”¹⁶. Ponadto na niedzielę dla mieszkańców Wrocławia został zaplanowany specjalny kiermasz oraz inne imprezy w Hali Ludowej¹⁷.

Podobne informacje potwierdzili członkowie dyrekcji MHD – Tadeusz Nowak i Zbigniew Pytelski:

[...] w okresie pobytu Wyszyńskiego na Dolnym Śląsku, zakłady pracy szkoły organizują bezpłatne wycieczki w atrakcyjne miejscowości. Komentowali to jako słuszne, gdyż uważają, że Wyszyński przyjeżdża dla propagowania swego stanowiska i swojej osoby i słusznym ich zdaniem byłoby, aby w imprezach tych brało jak najwięcej młodzieży¹⁸.

O przykładach innych utrudnień ze strony władz i Służby Bezpieczeństwa co do pobytu kard. Wyszyńskiego w Trzebnicy mówił TW „Wacek”. Poinformował on, że planował w niedzielę udać się ze swoją rodziną na grzybobranie w kierunku Trzebnicy i Wołowa, jednak nie mógł tego zrobić, ponieważ wyszedł zakaz podróżowania w tamtym kierunku dla wszystkich taksówkarzy. O przybyciu prymasa do Wrocławia, jak i o wydanym zarządzeniu dowiedział się od taksówkarza¹⁹.

Helena Gawron zatrudniona w Zarządzie Zieleni Miejskiej we Wrocławiu przy Placu Solnym na stanowisku inspektora wypowiedziała się w miejscu pracy, że władze polskie przeszkadzają wszelkimi sposobami katolikom we wzięciu udziału w uroczystościach kościelnych w dniach 15-16.10.1966. Jednocześnie

¹⁴ Por. IPN WR. *Notatka służbowa St. Ofic. Oper. Wydziału II kpt. E. Z. z dnia 12.10.1966 r.* sygn. 053/1386 p. 54.

¹⁵ Por. IPN WR. *Notatka informacyjna St. Ofic. Oper. Wydziału II J. Sokalskiego z dnia 13.10.1966 r.* sygn. 053/1386 p. 27.

¹⁶ Por. IPN WR. *Notatka służbowa St. Ofic. Oper. Wydziału II z dnia 12.10.1966 r.* sygn. 053/1386 p. 59.

¹⁷ Por. IPN WR. *Notatka informacyjna por. S. Stachelskiego z dnia 14.10.1966 r.* sygn. 053/1386 p. 18.

¹⁸ IPN WR. *Notatka St. Ofic. Oper. Wydziału II z dnia 11.10.1966 r.* sygn. 053/1386 p. 71.

¹⁹ Por. IPN WR. *Notatka służbowa z dnia 13.10.1966 r.* sygn. 053/1386 p. 26.

stwierdziła, że ludziom może braknąć cierpliwości i się zbuntują. Nikt jednak nie poparł jej stanowiska i w ten sposób jej wypowiedź pozostała bez echa²⁰.

Jak widać, władze administracyjne i partyjne województwa wrocławskiego w pełni realizowały *Wytyczne obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego w 1966 r.* opracowane przez KC PZPR. Sam Wydział Propagandy przy KW PZPR we Wrocławiu informował, że

uroczystości obchodów 1000-lecia państwa polskiego i 1000-lecia chrztu nie da się pogodzić, bo to jest w założeniu konkurencyjny program rządu w stosunku do religijnego programu Kościoła²¹.

Powołano specjalną komisję, która działała przy wrocławskim i wojewódzkim Komitecie Frontu Jedności Narodu. Jednym z przejawów jej działalności był bogaty zestaw publikacji, np. *Zarys doktryny społeczno-politycznej hierarchii Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce*; *Rys historyczny stosunków państwo – Kościół w okresie XX-lecia PRL*; *Aktualności publicystyki* (zawierające wyjątki kazań dostojników kościelnych); *Przebieg procesu laicyzacji*; *Odpowiadamy na pytania...* Emitowano również różne programy, np. w dniu poprzedzającym uroczystości w archidiecezji wyemitowano *Legendę o św. Jadwidze* – program, który ukazywał świętą jako patronkę ziomkostw²².

Warto pamiętać, że praktyką ówczesnych służb było dostanie się w tzw. szeregi osób zaangażowanych w przygotowanie obchodów milenijnych na ziemi dolnośląskiej i odpowiedzialnych za odpowiednie agendy. Nie było to jednak łatwe, o czym informował kontakt operacyjny – źródło A. Bolski, który miał dostać się do Komitetu Organizacyjnego Kościelnych Uroczystości Milenijnych poprzez kontakt z ks. Filipkiem. Książdz był jednak zamknięty na współpracę i propozycję pomocy, zaproponował więc udział w uroczystościach zewnętrznych. W sferę wewnętrzną zaangażował natomiast kleryków oraz siostry zakonne²³.

3. PRZEBIEG JUBILEUSZU

Przybliżając proces przygotowania czy nastawienie ludności do uroczystości jubileuszowych na Ziemiach Odzyskanych nie sposób nie wspomnieć o tym, jak wyglądał ich przebieg. W tygodniu poprzedzającym uroczystości na terenie

²⁰ IPN WR. Notatka służbowa kierownika Wydziału II ze spotkania z TW Kowalski w dniu 11.10.1966 r. sygn. 053/1386 p. 53.

²¹ ARCHIWUM PAŃSTWOWE WE WROCŁAWIU. KW PZPR. Wydział Propagandy sygn. 74/VII/110 p. 1.

²² Por. J. DROZD. *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 roku w archidiecezji wrocławskiej*. W: *Millenium polskie. Walka o rząd dusz*. Red. C. Wilanowski. Warszawa 2002 s. 68-70.

²³ Por. IPN WR. *Doniesienie źródła A. Bolskiego z dnia 14.10.1966 r. opracowane przez St. Ofic. Oper. Wydziału II ppor. Z. Brożka* sygn. 053/1386 p. 16.

archidiecezji odbyło się wiele różnych imprez kościelnych, gdyż według arcybiskupa Bolesława Kominka był to „tydzień modlitwy, skupienia i rozważania”²⁴. Przykładowo w Trzebnicy odbyły się spotkania dla ministrantów, matek chrześcijańskich, parafialnych opiekunek charytatywnych, a w kościele Dominikanów pw. św. Wojciecha w dniach od 9 do 14 października zorganizowano cykl wykładów dotyczących milenijnej problematyki Dolnego Śląska.

15 października w godzinach przedpołudniowych we wszystkich parafiach odprawione zostały nabożeństwa milenijne. W 34 większych ośrodkach Dolnego Śląska w nabożeństwach tych uczestniczyli i kazania wygłosili biskupi z innych diecezji. Takie obchody zorganizowano np. w Wałbrzychu, Jeleniej Górze, Legnicy, Bolesławcu, Świdnicy, Strzelinie. Trasy przejazdu prymasa i innych biskupów w czasie dolnośląskich uroczystości kościelnych były monitorowane przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej²⁵.

Centralne uroczystości rozpoczęły się w sobotę, 15 października, od nabożeństwa celebrowanego w godzinach wieczornych w kościele pw. św. Wojciecha. Mszę św. celebrował metropolita krakowski abp Karol Wojtyła, a kazanie poświęcone bł. Czesławowi wygłosił prymas, który przywiózł ze sobą relikwie św. Wojciecha. Prymas mówił o miejscu Wrocławia w przeszłości i teraźniejszości polskiej oraz o roli Kościoła na ziemiach zachodnich. Nazwał Wrocław „żrenicą naszego narodowego oka”²⁶. Jedna z uczestniczek relacjonowała:

Ks. prymas przyjechał w sobotę wieczorem do kościoła o. dominikanów parafii św. Wojciecha. Czekala już tam zwarta rzesza ludzi. Tłok był tak wielki, że trudno mu było wysiąść z auta. W czasie sumy, celebrowanej przez abp. Wojtyłę, w przemówieniu ks. prymas złożył hołd bł. Czesławowi, którego grobowiec znajduje się w parafii św. Wojciecha. Przetrawanie bł. Czesława na tych ziemiach piastowskich było osnową przemówienia. Mimo, że wielki plac był zatłoczony wszyscy jednak słyszeli wyraźnie. Wieczorem tego samego dnia 30 biskupów rozjechało się do różnych miast archidiecezji²⁷.

Uroczystości niedzielne 16 października rozpoczęły się poranną Mszą św. dla młodzieży w katedrze pw. św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu odprawioną przez kard. Stefana Wyszyńskiego. W wygłoszonym kazaniu prymas podkreślił twórczy wkład Polaków w kulturę europejską i powszechną duchowość chrześcijańską. Klimat tego dnia oddaje relacja studentki:

W związku z przymusowymi zajęciami dla studentów, ks. abp specjalnie urządził wczesne nabożeństwo, by i oni mogli mieć swą część w modlitwie

²⁴ „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 1966 nr 4 s. 70-79.

²⁵ Por. K. JAWORSKA. *Relacje między państwem a Kościołem katolickim w (archi)diecezji wrocławskiej w latach 1956-1974*. Legnica 2009 s. 393.

²⁶ J. DROZD. *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski* s. 66-67.

²⁷ P. RAINA. „*Te Deum*” *Narodu Polskiego*. Olsztyn 1991 s. 418.

w obchodach kościelnych... ks. prymas wyraża radość, że spotkanie z nim nastąpiło wczesnym rankiem. Prymas przekazuje młodzieży duchowe moce, by z nimi szła w zawody życia. To miłość, zwłaszcza miłość nieprzyjaciół. To zawierzenie Maryi, która ma się stać szkołą wszelkiego kontaktu i współżycia z drugim człowiekiem. Na Mszę św. dla akademików, zaplanowaną na dziewiątą, przybiega młodzież nie objęta przymusowymi ćwiczeniami. Jest jej dwakroć więcej niż na Mszy poprzedniej. Ks. prymas przemawia do niej. Tak bardzo czekają na słowo z jego ust²⁸.

Kulminacyjnym momentem obchodów były uroczystości zorganizowane przed bazyliką w Trzebnicy, na które przybyli: prymas Stefan Wyszyński, arcybiskupi – Bolesław Kominek, Karol Wojtyła, Antoni Baraniak, 53 biskupów ze wszystkich diecezji w Polsce, generał paulinów o. Jerzy Tomziński, opat cystersów z Mogiły o. Augustyn Ciesielski, przedstawiciele senatów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Akademii Teologii Katolickiej, kapituła wrocławska i członkowie innych kapituł. Mszę św. pontyfikalną celebrował abp Antoni Baraniak, a kazanie poświęcone wielu problemom współczesnego życia społecznego wygłosił prymas Stefan Wyszyński²⁹. Mszę św. poprzedziło przemówienie abp. Karola Wojtyły, który zwrócił uwagę na związek św. Jadwigi z królową Jadwigą, prymas zaś przy drzwiach bazyliki odsłonił tablicę milenijną³⁰.

Końcowym punktem obchodów milenijnych były uroczystości niedzielne, które rozpoczęły się w godzinach popołudniowych nabożeństwem różańcowym w intencji pokoju w kościele pw. Najświętszej Maryi Panny na Piasku. Następnie wyruszyła procesja z relikwiami śląskich świętych na plac Katedralny, gdzie przy ołtarzu polowym Mszę św. odprawił pasterz wrocławski Bolesław Kominek. W czasie liturgii słowo wygłosił prymas Stefan Wyszyński, który poruszył kilka wątków, m.in. dokonał gruntownego wywodu mariologicznego, co było spowodowane ogłoszeniem przez papieża Matki Bożej Matką Kościoła (wyjaśnił rolę Matki Bożej w dziele odkupienia, Jej znaczenie w naszych polskich dziejach, znaczenie aktu 3 maja – tego najlepszego startu w nowe tysiąclecie), nawiązał do *Listu biskupów polskich do biskupów niemieckich* z 1965 r., mówił także o Kościele posoborowym w nowym tysiącleciu. Po Mszy św. ze śpiewem *Bogurodzica* procesyjnie z relikwiami wrócono do katedry, w której dokonano odsłonięcia pamiątkowej tablicy tysiąclecia chrztu³¹.

Reasumując, kościelne obchody milenijne we Wrocławiu należały do tzw. ostatniego etapu przypadającego na czas od 2 października do 29 listopada 1966 r. W głównej części odbywały się na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Zdaniem aparatu wyznaniowego uroczystości na tych ziemiach

²⁸ Tamże s. 418.

²⁹ Por. J. DROZD. *Obchody Tysiąclecia chrztu Polski* s. 67.

³⁰ Por. P. RAINA. „*Te Deum*” *Narodu Polskiego* s. 418.

³¹ Por. J. DROZD. *Obchody Tysiąclecia chrztu Polski* s. 67.

[...] nie zawierały już ataków politycznych, padały w nich nawet «sformułowania pozytywne» mówiące o polskości Ziem Zachodnich, bo sam Prymas odnotował dnia 5.11.1966 r. w Szczecinie: «we wrześniu 1939 r. nikt nie myślał o takiej możliwości, by tu nad Odrą mogło rozlegać się polskie Te Deum. Bóg wykańcza cykl historyczny – Milenium: oto w granicach dzisiejszej Polski skupia te diecezje, które były w roku tysięcznym: Gniezno, Kołobrzeg, Kraków i Wrocław»³².

BIBLIOGRAFIA

- Archiwum Akt Nowych. KC PZPR. *Ocena przebiegu kościelnych uroczystości milenijnych* sygn. 127/26.
- Archiwum Państwowe we Wrocławiu. KW PZPR. *Wydział Propagandy* sygn. 74/VII/110.
- CHOROMAŃSKI Z.: *Protest Sekretarza Episkopatu bp. Z. Choromańskiego skierowany do Dyrektora Urzędu do Spraw Wyznań A. Skarżyńskiego w sprawie utrudniania przez władze obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski*. W: P. RAINA. *Kościół katolicki a państwo w świetle dokumentów 1945-1989*. T. 2: *Lata 1960-1974*. Poznań 1995 s. 386-388.
- DOMINICZAK H.: *Organy bezpieczeństwa PRL w walce z Kościołem katolickim 1944-1990*. W *świecie dokumentów MSW*. Warszawa 2000.
- DROZD J.: *Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w 1966 r. w archidiecezji wrocławskiej*. W: *Milenium polskie. Walka o rząd dusz*. Red. C. Wilanowski. Warszawa 2002 s. 63-72.
- FIJAŁKOWSKA B.: *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*. T. 2 cz. 2: *1964-1970*. Olsztyn 2001.
- INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ WE WROCŁAWIU. *Materiały operacyjne dotyczące działań rozpoznawczych Wydziału II w związku z uroczystościami kościelnymi „Milenium” w październiku 1966 r.* sygn. 053/1386.
- JAWORSKA K.: *Relacje między państwem a Kościołem katolickim w (archi)diecezji wrocławskiej w latach 1956-1974*. Legnica 2009.
- KOSSAK-SZCZUCKA Z.: *Metody utrudniania kościelnych obchodów milenijnych stosowane przez władze państwowe*. W: P. RAINA. *Jasnogórskie Śluby Narodu Polskiego 1656-1956-1966*. Warszawa 2006 s. 73-75.
- RAINA P.: *„Te Deum” Narodu Polskiego*. Olsztyn 1991.
- „Wrocławskie Wiadomości Kościelne” 1966 nr 4 s. 70-79.

Streszczenie: Początki państwa polskiego są ściśle związane z przyjęciem chrztu przez Mieszka I i z wprowadzeniem chrześcijaństwa. Dlatego Kościół zamierzał uczcić jubileusz tysiąclecia tego wydarzenia. Również władze chciały świętować 1000-lecie istnienia państwa polskiego, jednak rządzący w możliwie skuteczny sposób chcieli nie tylko rozdzielić te uroczystości, ale i utrudnić przeprowadzenie świętowania jubileuszu chrześcijaństwa przez wspólnotę Kościoła. Ówczesny prymas kard. Stefan Wyszyński włożył wiele trudu w to, aby wymiar duchowy tego wydarzenia przyniósł jak największe owoce, dlatego ułożył

³² B. FIJAŁKOWSKA. *Partia wobec religii i Kościoła w PRL*. T. 2 cz. 2: *1964-1970*. Olsztyn 2001 s. 97.

Śluby Jasnogórskie, rozpoczął peregrynację kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w ojczyźnie, a w roku jubileuszowym wraz z Episkopatem Polski uczestniczył w uroczystościach organizowanych w miastach biskupich. Obchody milenium w archidiecezji wrocławskiej ustalono na połowę października, kiedy przypada liturgiczne wspomnienie patronki ziemi śląskiej św. Jadwigi Śląskiej. Aparat administracji państwowej organizował w tym czasie uroczystości niejako konkurencyjne dla kościelnych i bacznie obserwował wierzących oraz hierarchów kościelnych, a przede wszystkim niewygodnego duchowego przywódcę kard. Stefana Wyszyńskiego.

Słowa kluczowe: milenium chrztu Polski, tysiąclecie państwa polskiego, kard. Stefan Wyszyński, uroczystości milenijne, uroczystości religijne, uroczystości państwowe.